

ΜΑΟΥΡΙΤΣΙΟ ΝΤΕ ΤΖΟΒΑΝΝΙ

Η καταδίκη του αίματος

ΜΙΑ ΥΠΟΘΕΣΗ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΗ ΡΙΤΣΙΑΡΝΤΙ

Μετάφραση από τα ιταλικά

ΦΩΤΕΙΝΗ ΖΕΡΒΟΥ

«Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις της ελληνικής νομοθεσίας (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως η άνευ γραπτής άδειας του εκδότη κατά οποιοδήποτε τρόπο ή μέσο (ηλεκτρονικό, μηχανικό ή άλλο) αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου».

Εκδόσεις Πατάκη – Ξένη λογοτεχνία

Σύγχρονη ξένη λογοτεχνία – 436

Μαουρίτσιο ντε Τζοβάννι, *Η καταδίκη του αίματος*

Maurizio de Giovanni, *La condanna del sangue*

Μετάφραση: Φωτεινή Ζερβού

Υπεύθυνος έκδοσης: Κώστας Γιαννόπουλος

Επιμέλεια-Διόρθωση: Ελένη Μαρτζοπούλου

Σελιδοποίηση: Χριστίνα Κωνσταντινίδου

Φιλμ-Μοντάζ: Κέντρο Γρήγορης Εκτύπωσης

Copyright© Fandango Libri s.r.l., 2007

This edition published in arrangement with Thèsis Contents s.r.l.
and book@ literary agency

Copyright© για την ελληνική γλώσσα, Σ. Πατάκης ΑΕΕΔΕ

(Εκδόσεις Πατάκη), 2014

Πρώτη έκδοση στην ιταλική γλώσσα από τις εκδόσεις Fandango

Libri, Ρώμη 2008

Πρώτη έκδοση στην ελληνική γλώσσα από τις Εκδόσεις Πατάκη,

Αθήνα, Νοέμβριος 2018

KET 9723 ΚΕΠ 865/18

ISBN 978-960-16-6789-8

ΠΑΝΑΓΗ ΤΣΑΛΔΑΡΗ (ΠΡΩΗΝ ΠΕΙΡΑΙΩΣ) 38, 104 37 ΑΘΗΝΑ,

ΤΗΛ.: 210.36.50.000, 801.100.2665, 210.52.05.600

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: ΕΜΜ. ΜΠΕΝΑΚΗ 16, 106 78 ΑΘΗΝΑ, ΤΗΛ.: 210.38.31.078

ΥΠΟΚ/ΜΑ: ΚΟΡΙΤΣΑΣ (ΤΕΡΜΑ ΠΟΝΤΟΥ - ΠΕΡΙΟΧΗ Β' ΚΤΕΟ), 570 09 ΚΑΛΟΧΩΡΙ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ,

ΤΗΛ.: 2310.70.63.54, 2310.70.67.15, ΦΑΞ: 2310.70.63.55

Web site: <http://www.patakis.gr> • e-mail: info@patakis.gr, sales@patakis.gr

*Στο παιδάκι
στο αναπηρικό καροτσάκι –
τον πατέρα μου*

ΚΑΝΕΙΣ ΔΕΝ ΜΠΟΡΟΥΣΕ να το ξέρει, ωστόσο εκείνο το απόγευμα έπεσε η τελευταία βροχή του χειμώνα. Ο δρόμος αντανakλούσε το αχνό φως από τους φανούς που κρέμονταν ακίνητοι, μιας και είχε σταματήσει πια να φυσάει. Το μοναδικό άλλο φως εκείνη την προχωρημένη βραδινή ώρα έβγαινε από το μαγαζί του κουρέα. Στο εσωτερικό, ένας άντρας γυάλιζε την μπακιρένια κορνίζα ενός καθρέφτη.

Ο Τσίρο Εσπόζιτο διακατεχόταν από μια ακλόνητη επαγγελματική περηφάνια. Είχε μάθει από παιδί τη δουλειά, σκουπίζοντας τόνους τρίχες από το πάτωμα του κουρείου, που αρχικά ανήκε στον παππού και ύστερα στον πατέρα του· τον είχαν αντιμετωπίσει ούτε λίγο ούτε πολύ όπως τους άλλους εργαζόμενους, και είχε φάει μερικά χαστούκια παραπάνω όταν καθυστερούσε έστω και ένα δευτερόλεπτο να δώσει το ξυράφι ή μια υγρή πετσέτα. Όμως όλα αυτά τον είχαν βοηθήσει. Τώρα, όπως και τότε, το κουρείο του είχε πελάτες όχι μόνο από τη Σανιτά, αλλά και από την πιο μακρινή συνοικία του Καποντιμόντε. Είχε άριστη σχέση με τους πελάτες του· ήξερε καλά ότι στον κουρέα δεν πήγαιναν μόνο για να κουρευτούν και να ξυριστούν, αλλά κυρίως για εκείνες τις λίγες στιγμές ελευθερίας από τη δουλειά και τη σύζυγο – σε κάποιες περιπτώσεις ακόμη και από το κόμμα. Είχε αναπτύξει λοιπόν

εκείνη την ιδιαίτερη ευαισθησία που του επέτρεπε να συζητά ή να παραμένει σιωπηλός, και να σχολιάζει τα θέματα που προτιμούσαν οι πελάτες του.

Είχε πολλές γνώσεις γύρω από την μπάλα, τις γυναίκες, το χρήμα και την οικονομική κατάσταση, την εντιμότητα και την ατιμία. Απέφευγε την πολιτική, που εκείνη την εποχή ήταν ένα επικίνδυνο θέμα. Κάποιος πλανόδιος μανάβης έτυχε να παραπονεθεί επειδή δεν κατάφερε να προμηθευτεί εύκολα εμπορεύματα – τέσσερις τύποι που δεν τους είχε δει ποτέ κανείς στη γειτονιά τού είχαν σπάσει το καρότσι, αποκαλώντας τον «αποτυχημένο γουρούνι». Απέφευγε και τα κουτσομπολιά, μ' αυτά δεν μπορούσες ποτέ να είσαι σίγουρος. Καμάρωνε ότι το κουρείο του ήταν κάτι σαν λέσχη, και ανησυχούσε μήπως το επεισόδιο που είχε συμβεί πριν από έναν μήνα έριχνε σκιές στην αξιοσέβαστη δουλειά του.

Ένας άντρας είχε πεθάνει μέσα στο μαγαζί του. Ήταν παλιός πελάτης που ερχόταν στο κουρείο από την εποχή που δούλευε ακόμη ο πατέρας του. Ένας άνθρωπος εξωστρεφής, ανοιχτόκαρδος, γκρίνιαζε όμως συνέχεια για τη γυναίκα, τα παιδιά και τα χρήματα, που ποτέ δεν ήταν αρκετά. Ένας δημόσιος υπάλληλος, δε θυμόταν σε ποια υπηρεσία – ή πιο πιθανό ήταν να μην το είχε μάθει ποτέ. Τελευταία είχε γίνει στρυφνός, αφηρημένος, δε μιλούσε ούτε γελούσε με τα περίφημα ανέκδοτα του Τσίρο – η σύζυγός του τον είχε εγκαταλείψει, είχε φύγει παίρνοντας μαζί τα δύο παιδιά τους.

Είχε συμβεί όταν, χωρίς την παραμικρή προειδοποίηση, τη στιγμή που ο Τσίρο ξύριζε με προσοχή την αριστερή φαβορίτα, εκείνος του είχε αρπάξει τον καρπό και, με μία μόνο αποφασιστική κίνηση, είχε κόψει τον λαιμό του πέρα

ως πέρα. Ευτυχώς που ήταν παρόντες ο βοηθός του και δύο άλλοι πελάτες, αλλιώς θα ήταν αδύνατο να πείσει τους αστυνομικούς και τον δικαστή ότι επρόκειτο για αυτοκτονία. Είχε καθαρίσει αμέσως τα πάντα, και την επόμενη μέρα δεν είχε ανοίξει το κουρείο, για να μη συζητηθεί τίποτα. Ο νεκρός ήταν από άλλη συνοικία, κι αυτό είχε βοηθήσει. Σε μια πόλη με τόσες προκαταλήψεις, το παραμικρό μπορούσε να χαλάσει το καλό σου όνομα.

Αυτά σκεφτόταν ο Τσίρο Εσπόζιτο εκείνο το τελευταίο βράδυ του χειμώνα, καθώς, αφού τελείωσε το καθάρισμα, ετοιμαζόταν να κλείσει τα δύο βαριά, ξύλινα φύλλα που προστάτευαν την πόρτα του κουρείου του. Ήταν ο μόνος που έμενε τόσο αργά στη δουλειά στη Βία Σαλβατόρ Ρόζα. Η μέρα όμως δεν είχε τελειώσει ακόμη. Ένας άντρας μπήκε στο μαγαζί ψελλίζοντας μια καλησπέρα.

Ο Τσίρο τον αναγνώρισε: Ήταν ένας από τους πιο παράξενους πελάτες. Αδύνατος, μετρίου αναστήματος, λιγομίλητος. Γύρω στα τριάντα· δέρμα μελαφό και χείλη λεπτά. Εμφάνιση αδιάφορη, εκτός από τα μάτια, πράσινα, γυάλινα, και το ότι δε φορούσε ποτέ καπέλο, ούτε το καταχείμωνο.

Τα λίγα που γνώριζε γι' αυτόν τον άντρα έκαναν ακόμη πιο έντονη την αμηχανία που προκαλούσε η παρουσία του. Δεν ήταν εποχές να δυσαρεστεί τους πελάτες του, κυρίως τους τακτικούς, αλλά ιδίως ο συγκεκριμένος δεν ήταν από τους πιο εύκολους. Χαιρετούσε, καθόταν κι έκλεινε τα μάτια σαν να κοιμόταν, ακουμπισμένος με την πλάτη ίσια στην καρέκλα, ακίνητος σαν άγαλμα.

«Καλησπέρα, αστυνόμε. Τι θα κάνουμε;»

«Μόνο κούρεμα, ευχαριστώ. Όχι πολύ κοντά. Κάτι γρήγορο».

«Μάλιστα... θα τελειώσουμε αμέσως και θα φύγετε. Καθίστε».

Ο άντρας κάθισε. Έριξε μια γρήγορη ματιά τριγύρω, και ο Τσίρο τον είδε που τινάχτηκε και κράτησε για μια στιγμή την ανάσα του. Ήταν εντύπωσή του, ή είχε κοιτάξει την καρέκλα στο βάθος του κουρείου, πάνω στην οποία είχε αφήσει την τελευταία του πνοή ο αυτόχειρας; Ο κουρέας σκέφτηκε ότι του είχε γίνει έμμονη ιδέα – του φαινόταν ότι όσοι έμπαιναν στο κουρείο διέκριναν τους λεκέδες από αίμα που με τόση υπομονή είχε καθαρίσει.

Με μια απότομη κίνηση ο πελάτης τράβηξε από το μέτωπο το ατίθασο τσουλούφι, που έφτανε μέχρι τη λεπτή του μύτη. Το τεχνητό φως τον έκανε να μοιάζει πιο χλωμός, σαν να είχε προβλήματα με το συκώτι – το μελαψό δέρμα τώρα έδειχνε κιτρινωπό. Ο άντρας αναστέναξε και έκλεισε και πάλι τα μάτια.

«Είστε καλά, αστυνόμε; Να σας φέρω ένα ποτήρι νερό;»
 «Όχι, όχι. Τελειώνετε γρήγορα, σας παρακαλώ».

Ο Τσίρο άρχισε να ψαλιδίζει σβέλτα στον σβέροκο. Δεν μπορούσε να ξέρει τι προσπαθούσε να δει ο πελάτης του με κλειστά τα μάτια.

Έναν άντρα έβλεπε, καθισμένο στο βάθος του κουρείου, με το κεφάλι γερμένο, τα χέρια ακουμπισμένα στα πόδια, μ' ένα μαύρο πανί δεμένο πίσω από τον λαιμό – το βλέμμα κοιτούσε τον καθρέφτη που κρεμόταν στον τοίχο. Και πάνω από το πανί ένα τεράστιο κόψιμο, σαν χαμόγελο ζωγραφισμένο από παιδί, από το οποίο πεταγόταν ρυθμικά αίμα. Πίσω από τα κλειστά βλέφαρά του, αντιλήφθηκε το πτώμα να στρέφει το κεφάλι προς το μέρος τους – άκουσε το ελαφρύ τρίξιμο από τους σπονδύλους του αυχένα, το υγρό τρίψιμο των χειλιών της πληγής.

Θέλω να δω τι θα πει τώρα η πουτάνα. Τώρα που στέρησε από τα παιδιά τον πατέρα τους.

Ο πελάτης έφερε το χέρι στον κρόταφο. Ο Τσίρο ένιωθε όλο και πιο άβολα. Τόσο αργά το βράδυ δεν περνούσε πια κανείς μπροστά από το κουρείο, και ο τεμπέλης ο βοηθός του είχε φύγει από ώρα. Τι άλλο θα μπορούσε να του συμβεί; Το ψαλίδι ανοιγόκλεινε όλο και πιο γρήγορα. Ο άντρας έσφιγγε με δύναμη τα κλειστά βλέφαρα, κι ο κουρέας διέκρινε σταγόνες ιδρώτα στο μέτωπό του. Ίσως είχε πυρετό.

«Σχεδόν τελειώσαμε, αστυνόμε. Σε δυο λεπτά είστε έτοιμος, θα φύγετε αμέσως».

Από το βάθος του κουρείου ο νεκρός επαναλάμβανε το παράπονό του. Έξω, πέρα από την ορθάνοικτη πόρτα, ο δρόμος ήταν ήσυχος και η άνοιξη περίμενε. Ο αέρας έμοιαζε μετέωρος.

Ο άντρας είχε συγκεντρωθεί στον ήχο που έκαναν οι λάμες του ψαλιδιού σαν να ήταν τρελαμένες δαγκάνες – ήταν αποφασισμένος να μην ακούει. Μα τι θες να δεις; Αφού τώρα πια δε θα ξαναδείς τίποτα. Ούτε τι λέει η πουτάνα, ούτε τίποτ' άλλο.

Ο κουρέας έλυσε μ' έναν βαθύ αναστεναγμό το πανί από τον λαιμό του πελάτη.

«Ορίστε, αστυνόμε. Έτοιμος».

Αφού έριξε μερικά κέρματα στο τραπεζάκι που χρησίμευε σαν ταμείο, ο άντρας βγήκε αναζητώντας λίγο αέρα. Πνιγόταν.

Η νοτισμένη βραδιά αγκάλιασε τον Λουίτζι Αλφρέντο Ριτσιάρντι, αστυνόμο στη Διεύθυνση Ασφαλείας της Νάπολης. Τον άντρα που έβλεπε τους πεθαμένους.

* * *

Ο Τονίνο Ιοντίτσε είχε επιστρέψει στο σπίτι όπου ζούσε με τη γυναίκα, τη μητέρα και τα τρία παιδιά του. Η μέρα ήταν φορική. Όπως κάθε βράδυ, είχε σταθεί στην είσοδο του παλιού κτιρίου της Βία Μοντεκαλβάριο για να φορέσει τη μάσκα του κουρασμένου αλλά χαρούμενου πάτερ φαμίλια, που δεν είχε παράπονο από τη ζωή του. Ήξερε ότι δεν ήταν σωστό, αλλά το έκανε για το καλό τους, δεν ήθελε να τους φορτώσει αυτό το βάρος.

Ήταν δική του δουλειά να μένει όλη τη νύχτα άγρυπνος, κοιτάζοντας το ταβάνι και ακούγοντας την ανάσα της οικογένειάς του, άλλη μια ήσυχη μέρα, ποιος ξέρει για πόσο ακόμη θα μπορούμε να πορευόμαστε. Ήταν δική του δουλειά να κάνει και να ξανακάνει τους λογαριασμούς, πάντα τα ίδια χρήματα και πάντα οι ίδιες μέρες, περιμένοντας την ημερομηνία που θα έληγε το γραμμαμάτιο, ψάχνοντας τις λέξεις με τις οποίες θα προσπαθούσε να πείσει τη γριά να του δώσει άλλη μια ευκαιρία.

Ο Τονίνο είχε ένα καρότσι και πουλούσε πίτσα και, τώρα που το ξανασκεφτόταν, δεν τα πήγαινε και άσχημα. Το πρόβλημα ήταν ότι δεν το είχε συνειδητοποιήσει, ότι είχε θελήσει να το αλλάξει αυτό. Ξυπνούσε στις πέντε το πρωί, ετοιμάζε τη ζύμη και το λάδι, ταχτοποιούσε το καρότσι, ντυνόταν όσο πιο βαριά γινόταν αν έκανε κρύο, ή απολάμβανε το χάδι του καυτού ήλιου το καλοκαίρι, κι έπαιρνε τον δρόμο για την πόλη. Πάντα ο ίδιος δρόμος, τα ίδια πρόσωπα, οι ίδιοι πελάτες.

Τον αγαπούσαν τον Τονίνο: Τραγουδούσε με δυνατή φωνή, μια ωραία φωνή, του το έλεγε η μητέρα του, του το έλεγαν και οι πελάτες. Αστειευόταν με τις ωραίες γυναίκες, προσποιούνταν ότι ήταν ερωτευμένος μαζί τους, κι εκείνες γελούσαν και του έλεγαν: Εντάξει, άντε, Τονί', δώσε μου

την πίτσα και πήγαινε στο καλό. Ήταν ένας τύπος από αυτούς που σου φτιάχνουν τη διάθεση, με το καρότσι του, με το σφύριγμα και τη φωνή του, και οι αστυνομικοί έκαναν τα στραβά μάτια, δεν του ζητούσαν χαρτιά και άδεια· αντίθετα, μερικές φορές πλησίαζαν, κι εκείνος τους πρόσφερε πίτσα χωρίς να παίρνει χρήματα. Περνούσαν οι μήνες και τα χρόνια, παντρεύτηκε, αλλά η όμορφη Κοντσεττίνα του ήταν πιο χαρούμενη και πιο φτωχιά από εκείνον. Ήρθαν ο Μάριο, ο Τζουζέππε και η Λουτσιέττα, το ένα μετά το άλλο, όμορφα σαν τη μαμά και φασαριόζικα σαν τον μπαμπά τους, αλλά έτρωγαν περισσότερο και από τους δυο γονείς μαζί. Και με το καρότσι είχε αρχίσει να μην τα βγάζει πέρα.

Τότε ήταν που ο Τονίνο πίστεψε ότι, αν δεν προσπαθούσε να κάνει κάτι καλύτερο, θα πέθαιναν από την πείνα. Κι έπειτα, μπορεί να μην το έλεγε κανείς, αλλά είχαν γίνει όλοι φτωχότεροι και βολευόντουσαν με όλο και λιγότερο φαγητό. Οι πελάτες λιγόστευαν, και με την «πίτσα των οκτώ ημερών», που τρως σήμερα και πληρώνεις σε μία εβδομάδα, πολλοί έτρωγαν και μετά εξαφανίζονταν.

Έτσι είχε σκεφτεί ότι έξω για δείπνο πηγαίνουν οι πλούσιοι, και οι πλούσιοι θέλουν να καθίσουν σ' ένα τραπέζι, ν' ακούσουν τον πλανόδιο οργανοπαίκτη με το μαντολίνο, να πιουν και να διασκεδάσουν. Ο γέρος πεταλωτής στο δρομάκι Σαν Τομμάζο έβγαινε σε σύνταξη και νοίκιαζε το μαγαζί. Εκεί μέσα χωρούσαν τουλάχιστον δύο μακριά τραπέζια κι ένα μικρό, ίσως και δύο. Στην αρχή ο ίδιος θα έφτιαχνε τις πίτσες και η Κοντσέττα θα σέρβιρε· αργότερα, όταν οι δουλειές θα πήγαιναν καλύτερα, ο Μάριο, ο μεγαλύτερος, θα τους βοηθούσε.

Συγκέντρωσε λοιπόν τις οικονομίες της μητέρας του και

ζήτησε από συγγενείς και φίλους ό,τι μπορούσε να ζητήσει, χρειαζόταν όμως αρκετά χρήματα ακόμη. Πούλησε και το καρότσι, έτσι δεν μπορούσε πια να κάνει πίσω. Τότε ένας φίλος τού είπε ότι υπήρχε μια γριά στη συνοικία Σανιτά που δάνειζε χρήματα με χαμηλό τόκο και για μεγάλο χρονικό διάστημα.

Πήγε στη γριά και την έπεισε, είχε την ικανότητα να πείθει τον κόσμο, και με τις ηλικιωμένες γυναίκες τα κατάφερε ακόμη καλύτερα. Έτσι πήρε τα χρήματα που χρειαζόταν και πριν από έξι μήνες είχε ανοίξει την πιτσαρία του.

Στα εγκαίνια είχαν έρθει όλοι, συγγενείς, φίλοι και γνωστοί. Η γριά όχι, του είχε πει ότι δεν της άρεσε να βγαίνει από το σπίτι. Είχαν έρθει κι είχαν φάει, εκείνη την ημέρα και την επόμενη, για να ευχηθούν καλές δουλειές, κι εκείνος δεν τους ζήτησε χρήματα. Μόνο που μετά δεν ξαναφάνηκε κανείς.

Ο Τονίνο κατάλαβε ότι ο φθόνος πονάει περισσότερο κι από ντουφεκιά, όπως έλεγαν οι παλιότεροι, και είχαν δίκιο. Βέβαια κάθε τόσο κάποιος περνούσε και σταματούσε, αλλά το μαγαζί δε βρισκόταν σε κεντρικό σημείο, έπρεπε να το ξέρεις για να το βρεις, και κανείς δεν το ήξερε. Σιγά σιγά, καθώς οι μέρες και οι μήνες περνούσαν, ο Τονίνο συνειδητοποίησε ότι είχε κάνει βλακεία: Είχε ξοδέψει πολλά χρήματα για να εξοπλίσει και να ετοιμάσει τον χώρο, χρήματα που δε θα κατάφερε να επιστρέψει. Έπειτα από τρεις μήνες η γριά ανανέωσε το δάνειο για άλλους δύο, αυξάνοντας και τον τόκο, μετά του έδωσε έναν μήνα παράταση και τον έδιωξε από το σπίτι φωνάζοντας: Τον είχε προειδοποιήσει, ήταν η τελευταία διορία, έπρεπε να πληρώσει.

Ο Τονίνο άνοιξε την πόρτα και η Λουτσιέττα πήδηξε στην αγκαλιά του και τον γέμισε φιλία· ήταν πάντα η πρώτη που τον άκουγε μόλις έφτανε. Εκείνος την έσφιξε επάνω του και, με το χαμόγελο στα χείλη, πήγε να συναντήσει την υπόλοιπη οικογένεια. Η καρδιά του ήταν σφιγμένη. Την επομένη έληγε το γραμμάτιο, για τελευταία φορά. Και δεν είχε καταφέρει να συγκεντρώσει ούτε το μισό από το συνολικό ποσό.

Η ΑΝΟΙΞΗ μπήκε στη Νάπολη στις 14 Απριλίου 1931, λίγο μετά τις δύο τα ξημερώματα.

Έφτασε με καθυστέρηση και, όπως συνήθως, έκανε την εμφάνισή της με ένα φύσημα δροσερού νότιου ανέμου μετά από νεροποντή. Πρώτα το αντιλήφθηκαν οι σκύλοι στις αυλές των αγροκτημάτων του Βόμερο και στα δρομάκια κοντά στο λιμάνι· σήκωσαν τη μουσούδα τους, μύρισαν τον αέρα και, αναστενάζοντας, ξανακοιμήθηκαν.

Ο ερχομός της έγινε σιωπηλά, ενώ η πόλη ξεκουραζόταν τις δύο εκείνες ώρες ανάμεσα στη βαθιά νύχτα και το ξημέρωμα. Δεν υπήρξε χαρά ούτε λύπη. Η άνοιξη δεν απαίτησε υποδοχή, ούτε ζήτησε χειροκρότημα. Πλημμύρισε τους δρόμους και τις πλατείες. Και στάθηκε περιμένοντας υπομονετικά έξω από τις κλειστές πόρτες και παράθυρα.

Η Ριτούτσια δεν κοιμόταν· έκανε την κοιμισμένη. Μερικές φορές έπιανε. Μερικές φορές εκείνος στεκόταν, την κοιτούσε και μετά γύριζε στο πατάρι. Τότε η Ριτούτσια άκουγε τον θόρυβο που έκανε το παλιό κρεβάτι όταν εκείνος γυρνούσε πλευρό, και μετά το δυνατό ροχαλητό του, έναν ήχο απαίσιο, που στ' αυτιά της όμως ακουγόταν υπέροχος επειδή θα γλίτωνε τη φρίκη. Μερικές φορές. Μερικές φορές τής επιτρεπόταν να κοιμηθεί.

Εκείνη τη νύχτα όμως η άνοιξη είχε χτυπήσει το παράθυρο, ανασαλεύοντας το αίμα που είχε ξινίσει από το φτηνό κρασί της ταβέρνας στο βάθος του μικρού δρόμου. Προσποιήθηκε την κοιμισμένη, αλλά χωρίς αποτέλεσμα. Όπως κάθε φορά μόλις ένωθε στο σώμα της τα χέρια του πατέρα, σκέφτηκε τη μητέρα της. Και την καταράστηκε που είχε πεθάνει.

Η Καρμέλα βόγκηξε στον ύπνο της· η αρθρίτιδα της έκαιγε τα κόκαλα σαν ζεματιστό σίδερο. Δεν κρύωνε, η βαριά κουβέρτα την προφύλασσε και το σπίτι δεν είχε υγρασία. Αν ήταν ξύπνια, αντί να είναι βυθισμένη σ' έναν ύπνο χωρίς όνειρα, η γριά θα είχε κοιτάξει με περηφάνια τη λουλουδάτη ταπετσαρία του τοίχου που είχαν τοποθετήσει πριν από λίγο καιρό. Αν ήταν ξύπνια, θα είχε σκεφτεί ότι, με όλα εκείνα τα λουλούδια στους τοίχους, είχε αγοράσει την άνοιξη, και ότι με την καινούρια εποχή τα λουλούδια στο μπαλκόνι της θα συναγωνίζονταν αυτά που υπήρχαν μέσα στο σπίτι.

Αλλά η Καρμέλα δε θα χαιρόταν την άνοιξη. Θα είχε όμως λουλούδια. Μόνο που δε θα τα έβλεπε.

Η Έμμα γύρισε στο πλάι, προσέχοντας να μην ξυπνήσει τον σύζυγό της, που κοιμόταν στ' αριστερά της. Ήξερε ότι, αν η κίνηση του μάλλινου στρώματος τον ξυπνούσε πριν την ώρα του, τα χίλια προβλήματα υγείας του εγωιστή γέρου γίνονταν εντονότερα. Παρατήρησε το προφίλ του στο ημίφως – από τις μεταξωτές κουρτίνες περνούσε το φως από τις λάμπες. Τον είχε αγαπήσει ποτέ; Αν ναι, δεν το θυμόταν.

Χαμογέλασε στο σκοτάδι. Όχι άλλη νύχτα, όχι άλλη άνοιξη χωρίς αγάπη. Ο σύζυγος κοιμόταν με το στόμα

ανοικτό, με τον φιλέ στα μαλλιά και την πιτζάμα κουμπωμένη μέχρι τον λαιμό. Θεέ μου, πόσο τον μισώ, σκέφτηκε.

Πίσω από τις ξύλινες σανίδες που έφραζαν την πόρτα του ισόγειου σπιτιού, ο Γκαετάνο άκουγε τα ποντίκια στο δρομάκι. Τη μέρα φώλιαζαν στα φρεάτια των καινούριων υπονόμων, εκτός από τα μεγάλα και άρρωστα, που τα παιδιά κυνηγούσαν και σκότωναν· αλλά τη νύχτα, εδώ και μία βδομάδα, τα άκουγε που έτρεχαν. Μάλλον θα έπιανε ζέστη. Η μαμά είχε κοιμηθεί, επιτέλους. Μέχρι πριν από μία ώρα άκουγε τα πνιχτά αναφιλητά της πλάι του· μετά η κούραση της μέρας την είχε νικήσει. Δύο ώρες ηρεμίας για εκείνη, ίσως τρεις, πριν αρχίσει και πάλι. Εκείνος όχι, δεν κοιμόταν, σκεφτόταν αυτό που είχε αποφασίσει. Οπωσδήποτε. Δεν μπορούσαν να συνεχίσουν έτσι. Έκλεισε τα μάτια και, όπως κάθε βράδυ, περίμενε να ξημερώσει.

Ο Ατίλιο δεν κατάφερε ν' αποκοιμηθεί. Εκείνο το βράδυ ήταν σπουδαίος, αλλά, όπως συνήθως, κανένας δεν το είχε προσέξει. Ενώ κάπνιζε στο σκοτάδι, μια σκοτεινή απογοήτευση, που τον συντρόφευε πολλές νύχτες, του έσφιγγε το στομάχι. Χωρίς να κοιτάζει πραγματικά, περιέφερε το βλέμμα του στον χώρο. Έτσι και αλλιώς, σκεφτόταν, δεν υπήρχε τίποτα να δει, μόνο φτώχεια. Κι όμως, το ήξερε, πάντα το ήξερε ότι θα γινόταν πλούσιος και διάσημος, αξιосоβαστός, αγαπητός. Όπως εκείνος ο άτιμος, ο φαντασμένος, που δεν είχε τίποτα να του ζηλέψει. Αρχίζουμε από τα χρήματα. Τα χρήματα φέρνουν τα υπόλοιπα. Η μητέρα του του το έλεγε από τότε που ήταν μικρός. Προπαντός τα χρήματα. Μία εβδομάδα ακόμη. Και μετά τέρμα τα θλιβερά δωμάτια σε σκοτεινές και άθλιες πανσιόν.

* * *

Στον βαθύ, ταραγμένο ύπνο της, η Φιλομένα ονειρευόταν. Στο όνειρο στεκόταν μπροστά στην πόρτα της και έβλεπε τον εαυτό της να βγαίνει, κουκουλωμένη μ' ένα μακρύ μαύρο σάλι, το πρόσωπό της καλυμμένο, όπως πάντα, για να κρυφτεί.

Στην πόρτα μια κόκκινη επιγραφή, τεράστια: «Πουτάνα». Έτσι απλά και χωρίς κανέναν ενδοιασμό, σαν να ήταν επίθετο.

Είδε τον εαυτό της να σκύβει το κεφάλι, όλο ντροπή, ένοχη χωρίς ενοχή. Πουτάνα. Χωρίς άντρες, χωρίς έρωτες. Ωστόσο πουτάνα. Στον ύπνο της την έπιασε αγωνία, φόβος ότι ο γιος της θα έβλεπε την επιγραφή όταν επέστρεφε στο σπίτι. Με βρεγμένα από τα δάκρυα χέρια προσπάθησε να τη σβήσει, αλλά, όσο προσπαθούσε, τόσο η επιγραφή μεγάλωνε και τα χέρια της βάφονταν κόκκινα. Κόκκινα από μια παλιά αμαρτία – ήταν όμορφη.

Η Ενρίκα κοιμόταν την πρώτη νύχτα της καινούριας εποχής. Στο κομοδίνο τα γυαλιά, ένα βιβλίο κι ένα ποτήρι μισογεμάτο νερό. Η ρόμπα διπλωμένη στην πολυθρονίτσα, πλάι στο τελάρο με το κέντημα.

Στο σκοτάδι του ονείρου ένα άγγιγμα άγνωστο, μια μυρωδιά ξένη και δύο μάτια που την κοιτούσαν. Πράσινα. Στον ύπνο της η νεαρή γυναίκα ένιωσε τον ερχομό της άνοιξης να την αναστατώνει.

Λίγα μέτρα πιο πέρα, αλλά μακριά όσο το φεγγάρι, ο άντρας είχε αποκοιμηθεί. Είχε φάει, και μετά είχε ακούσει λίγο ραδιόφωνο, καθώς από το παράθυρο την κοιτούσε που κένταγε. Έμπαινε στη ζωή των άλλων σαν να ήταν η δική του:

Άγγιζε αντικείμενα με άλλα χέρια, γελούσε με άλλο στόμα, φανταζόταν ήχους και φωνές που δεν άκουγε πέρα από το τζάμι.

Μετά ο ύπνος, που έφερε μια νέα αναστάτωση, μια διαφορετική ανησυχία κάτω από το δέρμα που έμοιαζε με αδιαθεσία· ήταν όμως η άνοιξη, και το αίμα αναζητούσε οδό διαφυγής. Και τέλος το σκοτάδι, που περιέκλειε τους εφιάλτες του, την τελευταία ανάμνηση της αθωότητάς του.

Στο όνειρο ο άντρας ήταν και πάλι παιδί και ήταν καλοκαίρι, η ζέστη του έκαιγε το δέρμα. Έτρεχε με το κεφάλι σκυμμένο στο αμπέλι δίπλα στην αυλή του πατρικού σπιτιού, παίζοντας, όπως πάντα, μόνο. Στο όνειρο ένιωθε στα ρουθούνια του τη μυρωδιά του ιδρώτα του και των σταφυλιών. Και μετά του αίματος. Του αίματος του άντρα που καθόταν καταγής στη σκιά, τα πόδια απλωμένα, τα χέρια να ακουμπάνε στο χώμα, το κεφάλι γερμένο στον ώμο. Η λαβή του μαχαιριού που ξεπρόβαλλε στον θώρακα σαν κουλό μπράτσο, σαν εξαμβλωματικό τρίτο άκρο. Στον ύπνο του ο άντρας αναστέναξε με γνήσια έκπληξη.

Όπως και τότε, το πτώμα σήκωσε το κεφάλι και, όπως και τότε, του μίλησε, και το πιο τρομακτικό ήταν ότι, όπως και τότε, του φάνηκε φυσικό που του μιλούσε. Στο όνειρο για άλλη μια φορά γύρισε και το έβαλε στα πόδια· και από τα κοιμισμένα χείλη του παιδιού που είχε γίνει άντρας ξέφυγε ένας παραπονιάρικος ήχος.

Δε θα κατάφερνε να το σκάσει: Εκατό, χίλιοι νεκροί θα του μιλούσαν με τα άγνωστα στόματά τους, και άλλες τόσες φορές θα τον κοιτούσαν με βλέμμα κενό και θα άπλωναν προς το μέρος του τα κομματιασμένα δάχτυλά τους.

Έξω από το παράθυρο, η άνοιξη περίμενε.

ΉΤΑΝ ΕΥΧΑΡΙΣΤΟ να κάνεις περίπατο νωρίς το πρωί. Λίγοι άνθρωποι κυκλοφορούσαν στους δρόμους, λίγος θόρυβος, μόνο οι φωνές των πλανόδιων πωλητών που ακούγονταν από μακριά. Χωρίς να διασταυρώνεσαι με βλέμματα, χωρίς να πρέπει να έχεις το κεφάλι χαμηλά για να μη δείχνεις το πρόσωπό σου.

Ήξερε ότι είχε πολύ ανεπτυγμένη όσφρηση. Δεν ήταν ωραίο πράγμα, όπως συνήθως: Ήταν περισσότερες οι άσχημες οσμές από τις ευχάριστες. Όμως μερικά πρωινά όπως εκείνο, καλά κρυμμένη κάτω από τη δυσωδία που αναδιδόταν από τις βρόμικες γειτονιές, υπήρχε η μυρωδιά του πράσινου των λόφων, πιο έντονη από τη μυρωδιά της θάλασσας. Του θύμιζε τα αρώματα του χωριού της επαρχίας του Τσιλέντο όπου είχε γεννηθεί και είχε νιώσει τελευταία φορά ευτυχισμένος, χωρίς να το ξέρει. Η πρωτόγονη φύση, σε οργασμό, αγχάλιαζε τους ανθρώπους σαν μητέρα.

Μια ανεπαίσθητη χαρά και μια ανησυχία – ήξερε τι πήγαινε να συναντήσει. Η άνοιξη, σκεφτόταν ο Ριτσιάρντι καθώς περπατούσε προς την Πιάτσα Ντάντε, άλλαζε τις φυχές όπως τα φύλλα στα δέντρα: Φυτά τραχιά και σκούρα, δυνατά και γερά, αιωνόβια, εκείνη την εποχή τρελαίνονταν, έβγαζαν φανταχτερά λουλούδια – έτσι και οι πιο ισορροπημένοι άνθρωποι σκέφτονταν παράξενα πράγματα.

Παρότι ήταν λίγο πάνω από τα τριάντα, ο Ριτσιάρντι είχε δει, κι έβλεπε καθημερινά, τι ήταν ικανός να κάνει ο κάθε άνθρωπος, ακόμη και εκείνος που φαινομενικά ήταν λιγότερο επιρρεπής στο κακό. Είχε δει, και συνέχιζε να βλέπει, πολύ περισσότερα απ' όσα θα ήθελε και πολύ περισσότερα απ' όσα θα ζητούσε: Έβλεπε τον πόνο.

Τον πόνο που συντρίβει, τον πόνο που επαναλαμβάνεται. Ο θυμός, η πίκρα, ακόμη και η ειρωνεία υπερνικά τη σκέψη που συντροφεύει τον θάνατο. Είχε μάθει ότι ο φυσικός θάνατος έκλινε καλά τους λογαριασμούς με τη ζωή. Δεν άφηγε εκκρεμότητες για το μέλλον, έκοβε το νήμα κι έραβε τις πληγές, πριν πάρει τον δρόμο με το φορτίο του, τρίβοντας τα οστέινα χέρια του επάνω στον μαύρο χιτώνα. Ο βίαιος θάνατος όχι, δεν προλάβει. Έπρεπε να φύγει βιαστικά. Σ' αυτές τις περιπτώσεις τού εμφανιζόταν το θέαμα, παρουσιαζόταν στα μάτια της ψυχής του η εικόνα του ακραίου πόνου, έπεφτε στις πλάτες του – μοναδικός θεατής του διεφθαρμένου θεάτρου της ανθρώπινης κακίας. Το Συμβάν, έτσι το αποκαλούσε. Και η σκέψη ότι ο θάνατος, εξαιτίας της ξαφνικής αναχώρησης, δεν είχε προλάβει να κλείσει τους λογαριασμούς ερχόταν προς το μέρος του, απαιτώντας ξεκαθάρισμα. Όποιος έφευγε έτσι έφευγε με το βλέμμα στραμμένο πίσω. Και άφηγε ένα μήνυμα το οποίο ο Ριτσιάρντι λάμβανε, ακούγοντας την τελευταία σκέψη που επαναλαμβανόταν επίμονα.

Η Πιάτσα Καριτά άρχισε να ζωντανεύει από τα πρώτα μπαλκόνια που άνοιγαν τριγύρω. Καθώς περπατούσε προς το αστυνομικό μέγαρο, ο Ριτσιάρντι συνειδητοποίησε, όπως κάθε πρωί, ότι δε θα μπορούσε ποτέ να έχει επιλογή, μπορούσε να κάνει μόνο τη δουλειά που έκανε, μόνο αυτήν και καμία άλλη. Δε θα είχε τη δύναμη ν' αγνοήσει τον πόνο

γυρίζοντας την πλάτη, ή να ξοδέψει τα χρήματά του ταξιδεύοντας ανέμελα στον κόσμο. Δεν μπορείς να ξεφύγεις από τον ίδιο σου τον εαυτό. Ήξερε ότι οι μακρινοί συγγενείς αδυνατούσαν να καταλάβουν γιατί εκείνος, ο μοναχογιός του μακαρίτη βαρόνου του Μαλομόντε, δεν έγινε βαρόνος του Μαλομόντε, εκμεταλλευόμενος τα κοινωνικά προνόμια που του παρείχε το όνομά του· ήξερε επίσης ότι η νταντά του, η εβδομηντάχρονη Ρόζα, που τον φρόντιζε από παιδί, θα επιθυμούσε να τον δει να ζει ήρεμα και ευτυχισμένα. Κανείς δεν μπορούσε να ερμηνεύσει τις σιωπές του, τη μόνιμη κατήφεια που τον περιέβαλλε.

Του Ριτσιάρντι όμως, και αυτό το κατάλαβε για άλλη μια φορά, δεν του είχε δοθεί η δυνατότητα να επιλέξει· έπρεπε να προχωρήσει κόντρα στο ρεύμα, επωμιζόμενος τον μεταβατικό, τελευταίο πόνο των πεθαμένων που συναντούσε. Για να μπορέσει να ολοκληρώσει τη δουλειά που ο θάνατος δεν είχε προλάβει να τελειώσει.

Ή τουλάχιστον να προσπαθήσει.

Στην ήρεμη ατμόσφαιρα του πρωινού, ο Ριτσιάρντι μπήκε στο κτίριο της αστυνομίας. Ο φρουρός στην είσοδο, μισοκοιμισμένος στο φυλάκιο, προσπάθησε να σηκωθεί και να χαιρετίσει στρατιωτικά, αλλά το μόνο που κατάφερε ήταν να ρίξει την ξύλινη καρέκλα του, που, πέφτοντας, έκανε τόσο δυνατό θόρυβο, που αντήχησε σε όλο το προαύλιο. Εξοργισμένος, έκανε τη χειρονομία με τα δάχτυλα να σχηματίζουν κέρατα πίσω από την πλάτη του αστυνόμου, που ούτε καν τον χαιρέτησε.

Ο Ριτσιάρντι δεν ήταν πολύ συμπαθής στο προσωπικό, αστυνομικούς και υπαλλήλους· όχι επειδή συμπεριφερόταν άσχημα ή επειδή ήταν πολύ αυστηρός. Αντίθετα, κάλυπτε

τα λάθη και τις αμέλειές τους. Μάλλον επειδή δεν τον καταλάβαιναν. Η συμπεριφορά του, μοναχική και σιωπηλή, η φαινομενική έλλειψη αδυναμιών, η παντελής απουσία οποιασδήποτε πληροφορίας γύρω από την προσωπική του ζωή δε δημιουργούσαν πρόσφορο έδαφος για συναδελφική αλληλεγγύη. Επιπλέον η ιδιαίτερη ικανότητά του να επιλύει υποθέσεις είχε κάτι το υπερφυσικό – και δεν υπήρχε τίποτ' άλλο σ' εκείνη την πόλη που να προκαλούσε περισσότερο φόβο. Έτσι διαδόθηκε και κατόπιν εδραιώθηκε η άποψη ότι το να δουλεύεις με τον Ριτσιάρντι δεν ήταν πολύ καλό πράγμα. Συχνά η συμμετοχή σε έρευνα που είχε αναλάβει ο αστυνόμος προκαλούσε διπλωματικές ασθένειες, ή, ακόμη χειρότερα, στην παρουσία του αποδίδονταν δυσάρεστα γεγονότα τα οποία δεν είχαν καμία απολύτως σχέση μ' εκείνον.

Ήταν μια κατάσταση που αναπαράγόταν: Όσο μεγαλύτερη απόσταση κρατούσε από τους ανθρώπους γύρω του ο Ριτσιάρντι, τόσο αυτοί απομακρύνονταν με χαρά από κοντά του. Ο αστυνόμος έμοιαζε να μην αντιλαμβάνεται ότι έτσι είχαν τα πράγματα, αλλά ούτε και έδειχνε να στενοχωριέται γι' αυτό.

Ίδια ήταν η κατάσταση και με τους ανωτέρους του – με τον υποδιοικητή, ακόμη και με τον ίδιο τον διοικητή. Δεν ήταν εποχές που κάποιος θα τα έβγαζε εύκολα πέρα δίχως έναν άνθρωπο με ιδιαίτερες ικανότητες. Όλο και πιο συχνά η Ρώμη παρενέβαινε στην αυτονομία της αστυνομίας, κι έπρεπε να δίνουν λόγο για τα αποτελέσματα των ερευνών, προσφέροντας έναν ένοχο βορά στα νύχια του τύπου. Το καθεστώς απαιτούσε η εικόνα της φασιστικής ζωής στις μεγάλες πόλεις να εμπνέει ασφάλεια και σιγουριά, και ο Ριτσιάρντι, με τις ταχύτατες, ασυνήθιστες λύσεις του, ήταν τέλειος.

Αναμφισβήτητα όμως η παρουσία του προκαλούσε και δυσφορία. Δεν ήταν αρεστός, κι έτσι η αξία του δεν αναγνωριζόταν, και ούτε του πρόσφεραν τον χώρο και την καριέρα που οι επιτυχίες του επέβαλλαν. Δεν μπορούσαν να κάνουν χωρίς εκείνον, αλλά και δεν τον επιβράβευαν. Από την άλλη, ο Ριτσιάρντι έμοιαζε να μην ενδιαφέρεται καθόλου για την καριέρα του. Ήταν πάντα πνιγμένος στη δουλειά, περισσότερο λειτουργός της δικαιοσύνης παρά δημόσιος υπάλληλος, ενώ καθόταν στο γραφείο του ή διέσχιζε με τα πόδια τις πιο φτωχικές και βρόμικες γειτονιές, κάτω από τη βροχή ή μέσα στη μεγάλη ζέστη του καλοκαιριού, σε μια πυρετώδη αναζήτηση της πηγής του πόνου που τον έπνιγε.

Παρά την ατμόσφαιρα δυσπιστίας που τον περιέβαλλε, υπήρχε τουλάχιστον ένας άνθρωπος στον οποίο μπορούσε να στηριχτεί.

Ο ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΟΣ Ραφαέλε Μαϊόνε έπινε τον καφέ στο μπαλκόνι, απολαμβάνοντας τη θέα. Στην πραγματικότητα δεν ήταν ακριβώς καφές εκείνο το πράγμα μέσα στο φλιτζάνι του· δεν ήταν καν σίγουρος ότι θυμόταν την πραγματική γεύση του καφέ. Κι ούτε θα μπορούσε ν' αποκαλέσει μπαλκόνι εκείνο το μικρό περβάζι με κάγκελο που ο ιδιοκτήτης του σπιτιού στη Βία Κονκόρντια είχε κατασκευάσει αυθαίρετα πριν από περίπου είκοσι χρόνια. Και, τέλος, τα σκοτεινά, γεμάτα πείνα και άθλια αλισβερίσια στενά δρομάκια που έβλεπε να απλώνονται σε μεγάλη έκταση κάτω από τα πόδια του χρειαζόταν μεγάλη φαντασία για να πεις ότι προσέφεραν ωραία θέα.

Ο Μαϊόνε όμως είχε φαντασία, και αισιοδοξία. Μόνο ο Θεός ήξερε πόση. Και μόνο ο Θεός επίσης ήξερε πόση αισιοδοξία χρειάστηκε για να ξεπεράσει κάποιες δύσκολες στιγμές της ζωής του.

Ενώ το σκοτάδι έδινε τη θέση του στο πρώτο φως της αυγής, ο Μαϊόνε μύρισε τον αέρα με τον ίδιο τρόπο που το είχαν κάνει λίγες ώρες νωρίτερα οι σκύλοι. Υπήρχε μια διαφορετική μυρωδιά. Ίσως πράγματι είχε φτάσει η στιγμή που θα τέλειωνε εκείνος ο μακρύς χειμώνας. Άλλη μια άνοιξη – η τρίτη χωρίς τον Λούκα.

Μερικές φορές άκουγε το γέλιο του. Ωραίο γέλιο, ανοι-

χτόκαρδο και θορυβώδες, που ανήγγελλε τον ερχομό του. Ποιος ξέρει, μπορεί εκείνο το γέλιο να στάθηκε η αιτία που τον έχασε. Δε θα το μάθαινε ποτέ. Ο Μαϊόνε κοίταξε την παλάμη και μετά το χέρι του – δέρμα μελαψό, γεροδεμένο, δυνατό και σφριγηλό, παρά τα πενήντα του χρόνια.

Ο Λούκα όχι, εκείνος ήταν ξανθός όπως η μητέρα του, και γελούσε πάντα όπως εκείνη. Όπως εκείνη; Πόσο καιρό είχε ο Μαϊόνε ν' ακούσει τη Λουτσία του να γελά; Βέβαια η ζωή συνεχιζόταν· τι να έκανε, με άλλα πέντε παιδιά που έπρεπε να μεγαλώσει; Όμως η Λουτσία δεν είχε ξαναγελάσει. Τις νύχτες του χειμώνα, όταν τα παιδιά κοιμόνταν και ο χρόνος κυλούσε αργά, ο Λούκα επέστρεφε χαρούμενος, έπαιρνε τη μητέρα του αγκαλιά και τη στροβίλιζε σαν κούκλα· ή κορόιδευε τον πατέρα του, αποκαλώντας τον γερο-κοιλαρά, περήφανος για την καινούρια στολή νεοσύλλεκτου της αστυνομίας.

Εκείνο το ακόμη παγωμένο πρωινό η άνοιξη έφερε στα ρουθούνια του αστυνομικού τη μυρωδιά από το αίμα του γιου του. Και θυμήθηκε πώς ο υπαστυνόμος τότε Ριτσιάρντι, εκείνος ο παράξενος νέος με τον οποίο κανείς δεν ήθελε να συνεργάζεται, κλείστηκε μόνος του στην αποθήκη με το πτώμα για πέντε ατελείωτα λεπτά. Και του είχε μεταφέρει το τελευταίο μήνυμα αγάπης του Λούκα, χρησιμοποιώντας λέξεις γεμάτες τρυφερότητα που ο υπαστυνόμος αδύνατον να ήξερε. Ακόμη και τώρα, τρία χρόνια αργότερα, ο Μαϊόνε ανατρίχιαζε από αγάπη και τρόμο.

Από τότε είχε γίνει ο ακόλουθος του αστυνόμου. Δεν επέτρεπε σε κανέναν να μιλάει άσχημα για εκείνον και να τον ειρωνεύεται. Ήταν επίσης ο φύλακας της ιδιαίτερης διαδικασίας έρευνας του Ριτσιάρντι, που προέβλεπε μια πρώτη μοναχική επιθεώρηση του τόπου του εγκλήματος.

Ο Μαϊόνε απομάκρυνε τους πάντες, ενώ ο αστυνόμος συ-
ντονιζόταν με όσα είχαν συμβεί. Κι ήταν επίσης ο έμπιστός
του, για τα λίγα, τα ελάχιστα, που ήταν διατεθειμένος να
εκμυστηρευτεί ο Ριτσιάρντι. Επρόκειτο για συλλογισμούς
που έκανε φωναχτά και αφορούσαν την έρευνα που είχαν
αναλάβει, αλλά μέσα απ' αυτούς αποκαλύπτονταν χαρα-
κτηριστικά του αστυνόμου που ο Μαϊόνε διαισθανόταν
από την απλή εμπειρία του. Κάθε φορά σαν να ήταν δικό
του το θέμα, δικός του ο πόνος, δική του η ατιμία για την
οποία έπρεπε να πάρει εκδίκηση – μια αδικία που έπρεπε
να επανορθωθεί. Όχι όπως οι άλλοι, που ενδιαφέρονταν
για τα χρήματα, την καριέρα τους ή τη δύναμη. Όχι όπως
οι άλλοι.

Εκείνο το πρωί ο Μαϊόνε σκέφτηκε ότι ο Ριτσιάρντι δεν
ήταν πολύ μεγαλύτερος από τον Λούκα του, ίσως δέκα
χρόνια, ίσως λίγο παραπάνω. Όμως του φαινόταν εκατό
χρονών γέρος, μόνος, σαν καταδικασμένος.

Καθώς πέρασε την παλάμη από το μάγουλο, όπου τα
γένια είχαν αρχίσει να τον γρατσουνίζουν μία ώρα μετά το
ξύρισμα, ο Μαϊόνε σκέφτηκε ξαφνικά ότι ακριβώς εξαι-
τίας εκείνης της καταδίκης ο αστυνόμος ήταν σε θέση να
του μεταφέρει τα τελευταία λόγια του γιου του.

Μπήκε στο σπίτι. Έπρεπε να φύγει για τη δουλειά.